

CHRISTOPHE BIDENT

Ουλές για τον Ζάκ Ντερριντά*

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΜΠΙΤΣΩΡΗΣ

Δέν βλέπω, άλλωστε ποτέ δέν βλέπω μέ ποιά ιδιότητα, μέ ποιό όνομα, υπό ποίους όρους άρχίζουμε νά μιλάμε για έναν νεκρό. Όποιαδήποτε άναμνηστική έκδήλωση λέει περισσότερα για τόν τρόπο μέ τόν όποιο οί ζώντες τιμούν τόν νεκρό παρά για τόν ίδιο. «Γι' αυτόν», άν προέχει συνεπώς νά μιλήσουμε έδω «γι' αυτόν», και όχι «για έμας» –για ποιούς «έμας», εν προκειμένω;–, «γι' αυτόν» δέν πρέπει έδω νά σημαίνει «άντ' αυτού». Τό «γι' αυτόν» πρέπει νά συνοδεύεται από ένα «γι' αυτούς», άνευ τών όποίων καμία όμιλία δέν θά μπορούσε, άν όχι άκόμη νά ήχει σωστά-δίκαια, τουλάχιστον νά τίθεται, χωρίς νά μετατίθεται. «Γι' αυτούς» σήμαινε –αυτό άκριβώς κατάλαβα διαβάζοντας τήν άρχική πρόσκληση του Φρανσίς Μαρμάντ [Francis Marmande] και του Μαρτέν Ρουέφ [Martin Rueff]– «για τούς φοιτητές», γι' αυτούς τούς φοιτητές χάριν τών όποίων όργανώνουμε συχνά, στό Τμήμα μας, παρόμοιες έκδηλώσεις, για τούς νεκρούς και τούς ζώντες, για εκείνους πού κρατούν εν ζωή τή διδασκαλία μας και τήν έρευνά μας, έδω, στό πανεπιστήμιο. Γι' αυτόν, συνεπώς, και για έσας – αλλά από ποιόν; Υπό τήν χάριν ή μέ τή μεσολάβηση τίνος; Μέ ποιό κύρος ή μέσω ποιās διερεύνησης ενός κύρους; Σέ ό,τι μέ άφορά, αυτό μπορούσε νά είναι μόνο τό όνομα και τό κείμενο του Μωρίς Μπλανσό [Maurice Blanchot], υπό τήν χάριν ή μέ τή μεσολάβηση τών όποίων συνάντησα τόν Ζάκ Ντερριντά, τό πρόσωπο Ζάκ Ντερριντά, αλλά πρωτίστως πολλά από τά βιβλία του. Γι' αυτό και θά ήθελα νά άρχισω μέ τήν άνάγνωση ενός άποσπάσματος από ένα άφήγημα του Μωρίς Μπλανσό, τόν *Θωμά τόν σκοτεινό*:

* Αυτό τό κείμενο, έλάχιστα άναθεωρημένο, έκφωνήθηκε στό Παρίσι τήν 15η Νοεμβρίου 2004, κατά τή διάρκεια τής έκδήλωσης μέ τόν τίτλο «Όμιλίες για τόν Ζάκ Ντερριντά», ή όποία ήταν άφιερωμένη στον προσφάτως έκλιπόντα Γάλλο φιλόσοφο και όργανώθηκε από τό Τμήμα «Έπιστήμες κειμένων και τεκμηρίων» του Πανεπιστημίου Paris VII, όπου ό Κριστόφ Μπιντάν διδάσκει λογοτεχνία και σύγχρονο θέατρο.

«Γονατιστός, μέ σκυμμένη τήν πλάτη, ὁ Θωμᾶς ἔσκαβε τό χῶμα. Γύρω του ἀπλώνονταν μερικοί λάκκοι, στό χεῖλος τῶν ὁποίων ἡ ἡμέρα στεκόταν ἀπωθημένη. Γιά ἑβδομη φορά, ἐτοίμαζε ἀργά, ἀφήνοντας ἐπάνω στό ἔδαφος τό ἀποτύπωμα τῶν χερῶν του, μία μεγάλη τρύπα τήν ὁποία φάρδαινε στό ἀνάστημά του. Καί ἐνῶ ἔσκαβε, τό κενό, ὡς ἐάν νά εἶχε γεμίσει ἀπό δεκάδες χέρια, ἔπειτα ἀπό μπράτσα, τέλος ἀπό ἕνα ὀλόκληρο σῶμα, προσέφερε στήν ἐργασία του μία ἀντίσταση τήν ὁποία σέ λίγο δέν μποροῦσε πλέον νά νικήσει. Ὁ τάφος ἦταν γεμάτος ἀπό ἕνα ὄν τοῦ ὁποίου ἀπορροφοῦσε τήν ἀπουσία. Ἐνα πτώμα ἀμετακόμιστο βυθιζόταν ἐκεῖ μέσα, βρίσκοντας σέ αὐτήν τήν ἀπουσία μορφῆς τήν τέλεια μορφή τῆς παρουσίας του. Αὐτό ἦταν ἕνα δράμα τοῦ ὁποίου τήν φρίκη συναισθάνονταν, μέσα στόν ὕπνο τους, οἱ ἄνθρωποι τοῦ χωριοῦ. Μόλις ὁ Θωμᾶς, ἀφοῦ ὀλοκληρώθηκε ὁ λάκκος, ρίχτηκε μέσα, ἔχοντας κρεμάσει ἀπό τόν λάκμό του μία μεγάλη πέτρα, προσέκρουσε σέ ἕνα σῶμα χίλιες φορές πύο σκληρό ἀπό τό ἔδαφος, τό ἴδιο τό σῶμα τοῦ νεκροθάφτη ὁ ὁποῖος εἶχε ἤδη μπεῖ μέσα στόν τάφο γιά νά τόν σιάψει. Αὐτός ὁ λάκκος πού εἶχε ἀκριβῶς τό ἀνάστημά του, τό σχῆμα του, τό πάχος του, ἦταν ὅπως τό ἴδιο του τό πτώμα, καί κάθε φορά πού ἐπιζητοῦσε νά χωθεῖ ἐκεῖ μέσα, ἔμοιαζε μέ ἕναν παράλογο νεκρό ὁ ὁποῖος θά εἶχε προσπαθήσει νά ἐνταφιάσει τό σῶμα του μέσα στό σῶμα του. Ὑπῆρχε λοιπόν ἐφεξῆς, σέ ὅλους τούς ἐνταφιασμούς ὅπου θά μποροῦσε νά ἔχει θέσει, σέ ὅλα τά συναισθήματα πού εἶναι ἐπίσης τάφοι γιά τούς νεκρούς, σέ αὐτήν τήν ἐκμηδένιση μέ τήν ὁποία ἔθνησε χωρίς νά ἐπιτρέπει νά τόν θεωροῦν νεκρό, ὑπῆρχε ἕνας ἄλλος νεκρός πού εἶχε προπορευθεῖ καί πού, καυτόσημος μέ αὐτόν, ὠθοῦσε ἕως τήν ἀρχότητα τήν ἀμφισημία τοῦ θανάτου καί τῆς ζωῆς τοῦ Θωμᾶ.»¹

Ἐμεῖς, «οἱ ἄνθρωποι τοῦ χωριοῦ», γιά νά ἐπαναλάβω τά λόγια τοῦ Μπλανσό πού ἐδῶ ἀπλῶς θά τά σχολιάσω, βρισκόμαστε σήμερα, βεβαίως, ἀντιμέτωποι μέ ἕνα μεγάλο κενό: μιλάμε ἀκριβῶς γύρω ἀπό αὐτό τό κενό, καί μάλιστα γιά νά τό ἐξορκίσουμε καλύτερα, γύρω ἀπό τό κενό πού ἐνσαρκώνει μέσα μας ὁ θάνατος τοῦ Ζάκ Ντερριντά, γύρω ἀπό τό κενό πού σηματοδοτεῖ τήν παύση πού ὁ θάνατος ἐπέβαλε στή σκέψη του, στήν κριτική ἀφειδία, τουλάχιστον, τῆς στοχαστικῆς σκέψης του, γύρω ἀπό τό κενό πού ἀντιπροσωπεύει ὁ χαμός ἑνός ἀπό τούς τελευταίους γίγαντες μιᾶς ἀφειδοῦς γενιᾶς, ἄν ὄχι τοῦ ἔσχατου, γύρω ἀπό ἕνα κενό πού δέν ἤμαστε σέ θέση οὔτε νά τό προλάβουμε οὔτε νά τό προβλέψουμε, γύρω ἀπό ἕνα κενό πού εἴμαστε ὑποχρεωμένοι, ἐφεξῆς, νά τό μεταβιβάσουμε, ἐναντι τῶν ἀντιδραστικῶν ἐπιθέσεων πού δέν θά λείψουν νά τό ἀναιρέσουν. Οἱ νεκροθάφτες, ὅπως ὑπαινίσσεται ὁ Μπλανσό, εἶναι ἤδη μέσα στόν τάφο. Ἐνίοτε, μάλιστα, εἶναι ἐκεῖνοι μέ τούς ὁποίους ὁ τεθνεῶς συγχρωτίστηκε μία καί μόνη φορά. Ἀπό αὐτό τόν συγχρωτισμό προσπαθοῦν νά ἀποκομίσουν μία κυρίαρχη ἐξουσία, ἐκεῖ ὅπου ἡ ἀπλή ἄσκηση τῆς ὁμιλίας μας,

ὅπως τό διατύπωνε ὁ Ντερριντά, δέν πρέπει νά παραδίδεται σέ καμία μορφή κυριαρχίας, παρά μόνο νά χαράσσει τό αἷτημα ἑνός ἀπροϋπόθετου τῆς σκέψης.

Πῶς λοιπόν νά μεταβιβάσω, σήμερα, ἀπροϋπόθετα, μία σκέψη, ἀλλά πῶς, ἀμέσως, νά μεταβιβάσω τίς προϋποθέσεις αὐτῆς τῆς σκέψης, καί ἀκόμη, καί ταυτόχρονα, πῶς νά μεταβιβάσω ἕνα κενό, νά διατηρήσω ἕνα κενό μέσα στή μεταβίβαση, μία ἔλλειψη, μία προσέγγιση, ἕνα ἀνολοκλήρωμα, δηλαδή μία ζωή, ἐκεῖ ὅπου ἡ ἀναμνηστική ἐκδήλωση, ὅπου καί ἂν εἶναι, ἀντιπαθῆς, ἀκόμη καί συμπαθῆς, μᾶς ἐπιβάλλει συνήθως μία κορεσμένη πληρότητα;

Γι' αὐτό ἀκριβῶς, ἐναντία στά «συναισθήματα πού εἶναι ἐπίσης τάφοι γιά τούς νεκρούς», θά ἤθελα νά ὑπενθυμίσω δύο ἀπό τίς φράσεις τοῦ Ντερριντά πού παρατίθενται ἀπό τόν Ζάν-Λὺκ Νανσύ, κατά τήν πρώτη ἡμέρα τῆς ἐκδήλωσης πρὸς τιμὴν τοῦ θανάτου, ἡ ὁποία ὀργανώθηκε στίς 21 Ὀκτωβρίου 2004 ἀπό τό Διεθνές Κολέγιο Φιλοσοφίας [Collège international de philosophie]. Μπροστά στόν νεαρό φιλόσοφο πού τοῦ ἐκμυστηρευόταν, στή δεκαετία τοῦ 1960 ἢ τοῦ 1970, τήν αἴσθηση ὅτι δέν εἶχε πλέον τίποτε νά πεῖ ἢ νά γράψει, ὁ Ντερριντά ἐξοργίστηκε, γιατί διέγνωσε σέ τοῦτα τά λόγια μία κακή ἐπιφυλακτικότητα πού τήν ἔθετε καί τήν προέβαλλε ἡ ὀκνηρία. Μπροστά στόν ἴδιο φιλόσοφο – μεγαλύτερης ἡλικίας τώρα καί μέ μεταμοσχευμένη καρδιά–, πού εἶχε ἔλθει νά τόν ἐπισκεφθεῖ στό νοσοκομεῖο, στίς 8 Ὀκτωβρίου (ἦταν ἡ ἐπόμενη ἡμέρα τῆς ἐργείρησης καί ἡ προηγούμενη τοῦ θανάτου), ὁ Ντερριντά αὐτῆ τῆ φορά χαμογέλασε. Ἐπικαλέστηκε τήν ἐντελῶς πρόσφατη οὐλή του: διότι εἶχε μία, τώρα, τόσο μεγάλη ὅσο καί ἡ οὐλή τοῦ φίλου του. Παρ' ὅλα αὐτά, ἀπό τήν πατρική ὀργή ἕως τόν παιδικό ἀνταγωνισμό διακρίνω τήν ἴδια ἐντολή, τό ἴδιο κέλεσμα: νά στρωθοῦμε στή δουλειά, νά προεκτείνουμε τή σκέψη, νά συζητᾶμε, νά ἀσκοῦμε κριτική, νά διαφοροποιούμε, νά ἀποδομοῦμε, νά ἀποδομοῦμε τήν ἴδια τήν ἀποδόμηση, ἀλλά σοβαρά, ἐπιμονα, θαρραλέα, χωρίς νά λησμονοῦμε τό κενό, τήν ὀδύνη, τήν ἀλλοίωση, τή διεργασία: τήν κρυμμένη ὄψη τῆς γραφῆς.

Συνεπῶς, ἄς μὴ ἐμπιστευτοῦμε μόνο κάθε μορφή πληρότητας, ἀλλά καί κάθε μορφή πού ὀδεύει πρὸς τήν πληρότητα. Ὡστόσο, αὐτῆ ἡ μορφή ἔχει πολλαπλασιασθεῖ πρὶν ἀπό τόν θάνατο τοῦ Ζάκ Ντερριντά. Μέ παράδοξο, καλοπραίρετο ἀλλά προσβλητικό τρόπο, ὁ ὁποῖος μάλιστα δέν ἦταν ἕως ξένος πρὸς τήν κόπωση πού ἐνιωθε, ὁ Ντερριντά πολύ πρὶν ἀπό τόν θάνατό του εἶχε τιμηθεῖ ἀναμνηστικά. Πῶς νά λογαριάσεις, πράγματι, τίς γραμμές τῶν στοχαστῶν, συγγραφέων, διανοουμένων, καθηγητῶν οἱ ὁποῖοι, σέ ὅλο τόν κόσμο, ἔχουν τιμηθεῖ ἀναμνηστικά τόν Ντερριντά, μεταβιβάζοντας τό ὕφος του, τήν ἰδιοσυστασία του, τήν ὑπόστασή του, σέ μία κοινή γραφή; Πῶς νά λογαριάσεις καί σέ ποιόν λογαριασμό νά βάλεις αὐτές τίς χιλιάδες σελίδες, ἀπό τίς ὁποῖες ὀρισμένες, στά ἀγγλικά ἢ στά γαλλικά, ἔχουν συγχροτήσει τεράστια βιβλία, ὅπου ἡ πλειονότητα τῶν συνέδρων ὀμιλεῖ ἕνα ντερριντιανό ἰδίωμα τό ὁποῖο ἐκεῖ μέσα χάνει τήν ἰσχύ τῆς ἀμίμητης πολυπλοκότητάς του; Ἐπίσης, γιά νά σχε-

1. Μωρίς Μπλανσό, *Θωμᾶς ὁ σκοτεινός*, μτφρ. Δημήτρης Δημητριάδης, Σμίλη, 2004, σ. 34-35.

φθεῖ τῆ δύναμη αὐτῆς τῆς παραδοξότητας, μεταξύ ἀπότισης τιμῆς καί προσβολῆς, ὁ Ντερριντά, συχνά παρῶν σέ αὐτά τὰ συνέδρια, σέ αὐτές τίς δεκαήμερες συνεδρίες, ἐπιζητοῦσε κάθε φορά νά ἀπεμπλέξει, ἢ νά διακρίνει, νά διαφοροποιήσει, ὅλο καί πιό ἐπίμονα, τήν ἀφιλοξενία μέσα στή φιλοξενία, τήν ἀδιακρισία μέσα στή διακριτικότητα, τή μυθοπλασία μέσα στή μαρτυρία, τὸ ἀσυγχώρητο μέσα στή συγχώρηση – ἐπιζητοῦσε νά ἀπορροφήσει τὸν ἀπόντα μέσα στὸν τάφο. Καί ἀκριβῶς μέ χαμόγελο, ἐνδιαφέρον καί πάθος ἀναδείκνυε, μέσα στή συνολικὴ ἀπότιση τιμῆς, τήν ἀληθινὴ παρέμβαση, τήν εὐστοχία αὐθάδεια, συνθήκη ἀπαραίτητη γιὰ νά μπορεῖ νά ἀρχίσει ἕνας ἀληθινὸς διάλογος, μιὰ εὐτυχῆς καί σοβαρῆς κονταρομαχία, ἕνας παιγνιώδης καί αἰτιολογημένος ὑπερθεματισμός, ἕνας συναγωνισμὸς οὐλῶν.

Χαμόγελο, ἐνδιαφέρον, πάθος γιὰ τὴ σκέψη ἐξ ἀποστάσεως, μιὰ ἀληθινὴ τηλεσκέψη, ἕνας μαγνητισμὸς ἀνάμεσα στὰ σώματα τῶν κειμένων, τῆς πολλαπλῆς φιλίας καί τῶν φίλων, ὁ ὁποῖος σεβόταν στὸν καθένα τὴν ἐνικότητά του. Γιὰ νά μὴν πέσω στὴν ἀνεκδοτολογία καί γιὰ νά μείνω πολὺ κοντὰ στὴ σκηνὴ πού διαδραματιζόταν μέσα στὰ κείμενα, βλέπω ἐν προκειμένῳ ἕνα εἶδος βιογραφήματος, ὅπως ἔλεγε ὁ Ρολάν Μπάρτ [Roland Barthes], στὸν ὁποῖο ὁ Ντερριντά ἀφιέρωσε τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ κείμενα πού ἔγραψε ἢ ἐξεφώνησε γιὰ τοὺς ἐκλιπόντες φίλους του.² Πρὶν ἀπὸ ἐνάμιση χρόνο, μάλιστα στὸ ἴδιο ἀμφιθέατρο, ὁ Ζάκ Ντερριντά καί ὁ Ζάν-Λὺκ Νανσύ ἐκλείναν ἕνα συνέδριο γιὰ τὸν Μωρίς Μπλανσό, πού τὸ εἶχε ὀργανώσει μαζί μέ τὸν φίλο μου Πιέρ Βιλάρ [Pierre Vilar].³ Ὁ χαμός τοῦ Μπλανσό συνέβη – ἢ πιό ἀπίθανη τυχαιότητα – τριάντα τέσσερις ἡμέρες πρὶν ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐκδήλωση, ἢ ὁποῖα προετοιμαζόταν ἐπὶ δύο καί πλέον χρόνια. Ὁ Ντερριντά καί ὁ Νανσύ εἶχαν εἰδοποιηθεῖ ἔξαρχῆς: εἶχαν ἐπίσης δεχτεῖ νὰ συμμετάσχουν στὴν «ἐπιστημονικὴ ἐπιτροπὴ», ὅπως λέγεται. Ἀπὸ τὴν πρώτη ἡμέρα, ὁ Νανσύ μοῦ εἶχε πεῖ γιὰ ποιὸ πράγμα θὰ μιλοῦσε: ἀναπόφευκτα, γιὰ τὴν ἀποδόμηση τοῦ χριστιανισμοῦ⁴ στὸν Μπλανσό. Ἀντίθετα, ὁ Ντερριντά καμία ἡμέρα δέν μοῦ εἶχε ἀφήσει νά ἐννοηθεῖ ποιὸ θὰ ἦταν τὸ «θέμα» του, ὅπως παρομοίως λέγεται. Ὡστόσο, τὸ πρῶτὸ τῆς διπλῆς εἰσήγησής τὰ πάντα εἶχαν ἀλλάξει. Ὁ Νανσύ μοῦ ἐκμυστηρεύτηκε ὅτι, ἐπειδὴ ὁ θάνατος τοῦ Μπλανσό ἦταν ἀκόμη τόσο πρόσφατος, δέν μπόρεσε νά γράψει τίποτε καί πῶς θὰ αὐτοσχεδίαζε μέ ἀφορμὴ τὴν εἰσήγηση τοῦ Ζάκ καί ἄλλες εἰσηγήσεις

2. Βλ. τὸν τόμο τοῦ Jacques Derrida *Chaque fois unique, la fin du monde* (Galilée, Παρίσι 2003), ὅπου ἔχουν συγκεντρωθεῖ δεκαεῖς κείμενά του, πού εἶχαν δημοσιευτεῖ ἢ ἐκφωνηθεῖ ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατο ἐπιφανῶν φίλων του. Τὸ πρῶτο ἀναφέρεται στὸν θάνατο τοῦ Ρολάν Μπάρτ καί τὸ τελευταῖο εἶναι ὁ ἐπικηδεὸς πού ἐκφώνησε γιὰ τὸν Μωρίς Μπλανσό.

3. Βλ. *Maurice Blanchot. Récits critiques*, Christophe Bident, Pierre Vilar (ἐπιμ.), Farrago, Τούρ 2003.

4. Ἀναφορὰ στὸ μεγαλεπίβολο καί θεμελιῶδες σχέδιο –work in progress– τοῦ Ζ.-Λ. Νανσύ γιὰ μιὰ ἀποδόμηση τοῦ χριστιανισμοῦ.

πού τίς εἶχε ἀκούσει στὴ διάρκεια τῶν τεσσάρων ἡμερῶν τοῦ συνεδρίου. Ὁ Ντερριντά μᾶς εἶπε ὅτι εἶχε ἐτοιμάσει ἕνα κείμενο, πού τὸ διάβασε, πράγματι, ἐπὶ δύο ὥρες, μέ ἕναν ἀναβρασμό, μιὰ ἐνέργεια, μιὰ πλημμυρίδα δονήσεων πού ἀκόμη καί σήμερα παραμένουν γιὰ μένα τὸ ἀληθινὸ φυσικὸ στίγμα τῆς γενναιοδωρίας του. Δύο ὥρες κατὰ τίς ὁποῖες ὁ Νανσύ ἀνέμενε νά τοῦ ἔλθει, νά τοῦ ἐπανεῖθαι ὁ λόγος, νά τοῦ ἐκχωρηθεῖ ἢ νά τοῦ παραχωρηθεῖ. Ὁ Νανσύ πῆρε λοιπὸν τὸν λόγο, σχεδὸν ὠριαία διάρκεια – ἕνας λόγος στὴν ἀρχὴ διστακτικός, ἐν συνεχείᾳ αἰφνιδίως πυκνός, μαγματικός, πού ἐξέπεμπε ἕνα μεταλλικὸ φῶς. Κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο, ἀκόμη μιὰ φορά ἀντιπαρέθεσε ἢ, καλύτερα, ἐπέθεσε τὴ συμπαγὴ μάζα τοῦ στὸν ἀναβρασμὸ τοῦ Ντερριντά. Θὰ χρειαστεῖ, ἀργότερα, νά διερωτηθοῦμε γιὰ τὴν ἐξ ἀποστάσεως σχέση τῆς γραφῆς τους, γιὰ τὴν συμπαγὴ μάζα, τὴ βαρύτητα, τὴν ἐγχαρκτηκὴ τοῦ ἐνός, τὴν παιγνιδευτικὴ δικτύωση, τὴν ἐλκτικὴ δύναμη, τὴν ἐξαψη τοῦ ἄλλου. Ἐκεῖνη ὅμως τὴν ἡμέρα, ὀρισμένοι μέσα στὴν αἴθουσα εἶχαν τὴν αἴσθηση ὅτι ὁ Ντερριντά μίλησε πάρα πολὺ, μιλώντας μάλιστα γιὰ τὴν ἀναμονή, ἐνῶ ἕνας ἄλλος, ὁ ἄλλος, αὐτὸς ὁ ἄλλος, δίπλα του, ἀνέμενε, ἀνέμενε, καί αὐτός, νά μιλήσει. Μήπως, ἤδη, τὸ ζήτημα ἦταν νά μάθουμε ποιὸς ἀπὸ τοὺς δύο, ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δύο, θὰ εἶχε τὴν ἐπιμηκέστερη οὐλή, τὴν ἐπιμηκέστερη ὁμιλία; Μήπως τὸ ζήτημα ἦταν ἀκόμη νά τὸν ἀγγίξει, τὸν Ζάν-Λὺκ Νανσύ;⁵

Δέν μπορῶ νά πάρω τὴν ἀπόφαση νά στοιχίσω τοὺς ὄρους μιᾶς τέτοιας πρόκλησης παρά μόνο ἂν τοὺς ἐπανεντάξω ἀμέσως στὸν λογαριασμὸ τῆς συνεργίας ἢ ὁποῖα τοὺς διατηροῦσε καί προκαλοῦσε, γιὰ πολλὰ χρόνια, ἕναν φιλοσοφικὸ διάλογο πού ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ πρέπει νά τὸν ἀποτιμήσουμε. Πῶς νά μετρήσεις, σήμερα, τὸν τάφο, χωρὶς νά ἀφήσεις ἐκεῖ μέσα, ὅπως ἔγραφε ὁ Μπλανσό, «τὸ ἀποτύπωμα τῶν χειρῶν σου»; Πῶς νά μιλήσεις μετὰ τὸν Ντερριντά, καί μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Ντερριντά, ὁ ὁποῖος δεκαεῖς φορές, ἀπὸ τὸν Ρολάν Μπάρτ τὸ 1980 ἕως τὸν Μωρίς Μπλανσό τὸ 2003, μέτρησε τὸν τάφο τῶν νεκρῶν;⁶ Πῶς νά μιλήσεις μετὰ τὸν Ντερριντά, μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Ντερριντά, μετὰ τὸν Ντερριντά, ὅταν ὁ ἴδιος ἔχει ἐκχωρήσει ἀποκλειστικὰ στὸν Ντερριντά καί σέ κανένα ἄλλο τὰ τελευταῖα λόγια πού ἐκφωνήθηκαν μπροστὰ στὸν τάφο του; Ἦταν 12 Ὀκτωβρίου, στὸ νεκροταφεῖο τῆς κομπόλης Ρίς-Ὀρανζίς. Τὸ φέρετρο μόλις εἶχε τοποθετηθεῖ σέ ἕναν τάφο ἀκόμη ἀνοιχτό, μπροστὰ στὸν ὁποῖο περνοῦσαμε ὅλοι γιὰ νά ἀποθέσουμε μιὰ ἀπλὴ χούφτα γῶμα. Μπροστὰ σέ μιὰ χαίνουσα τρύπα ὅπου ἤδη τὸ σκέπασμα τοῦ φερέτρου ἦταν κλειστό, ὁ Πιέρ, ὁ πρωτότοκος γιὸς τοῦ Ζάκ, διάβασε τότε κάποιες

5. Λογοπαίγνιο πού παραπέμπει στὸ ὀγκῶδες βιβλίο τοῦ Ζάκ Ντερριντά τὸ ὁποῖο πραγματεύεται τὴ φιλοσοφικὴ σχέση τοῦ Ζάν-Λὺκ Νανσύ ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῆς ἀφῆς, τῆς ἀπικτῆς: Jacques Derrida, *Le toucher, Jean-Luc Nancy, Galilée, Παρίσι 2000*.

6. Βλ. τὸν τόμο τοῦ Jacques Derrida *Chaque fois unique, la fin du monde*, ὁ.π.

ἀράδες πού μόλις ἀκούγονταν: μερικές ἀράδες γραμμένες ἀπό τόν πατέρα του, πού προορίζονταν γιά τούς κοντινούς του ἀνθρώπους. Δέν γνωρίζω ἀκριβῶς περί τίνος ἐπρόκειτο, ἀπό τή φωνή τῆς υἱικότητας ἕως τά ᾄτα τῆς φιλίας, ἐκτός τοῦ ὅτι οἱ τελευταῖες λέξεις, πολύ ἀπλές, μᾶς ἀπήλυθναν ἐκκλιση γιά περισσότερη εὐθυμία πού δέν τήν ἄφηνε νά ἐκδηλωθεῖ ἡ συμπεριφορά μας. Μᾶς «χαμογελοῦσε» καί μᾶς «μακάριζε» (εἶναι δικές του λέξεις, οἱ ἐλάχιστες λέξεις πού στάθηκε δυνατόν νά ἀκουστοῦν καί μοῦ τίς μετέφερε ὁ Νανσύ), ἀπό ἐκείνη «τήν ἐκμηδένιση μέ τήν ὁποία ἔθνησε χωρίς νά ἐπιτρέπει νά τόν θεωροῦν νεκρό» (εἶναι, ἄς θυμηθοῦμε, οἱ λέξεις τοῦ Μπλανσό σχετικά μέ τόν Θωμά).

Θά πρέπει λοιπόν ἀκόμη νά διαβάσουμε καί νά ξαναδιαβάσουμε τά λόγια πού ὁ Ντερριντά, δεκαεξί φορές σύν μία, ἀπέθεσε στόν τάφο τῶν νεκρῶν. Ἡ μέτρηση τοῦ ἀπροσμέτρητου ἔχει γίνει καί θά παραμένει μία στάση στήν ὁποία ὁ Ντερριντά δέν κλήτευσε κανέναν ἄλλο παρά μόνο τόν ἑαυτό του. Σήμερα εἴμαστε ὅπως ὁ Θωμάς: ἕνας νεκρός ἔχει «προπορευθεῖ», μᾶς θέτει σέ μία στάση τῆς ὁποίας δέν ἔχουμε τελειώσει τή μέτρηση, διότι μᾶς παραδίδει, «ἕως τήν ἀκρότητα», στήν «ἀμφισημία» τῆς ζωῆς μας καί τοῦ θανάτου μας.

Ζάκ Ντερριντά